Şehrin Hafızası
Yenigün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR
CİLT: 8 • SAYI: 23
18 KASIM 2026 ÇARŞAMBA

FARUK SÜMER'İN KIYMETLİ BİR ESERİ: OĞUZLAR

FARUK SÜMER'İN KIYMETLİ BİR ESERİ: OĞUZLAR

ANUŞ GÖKCE

Sevgili okurlarım, bu yazımda sizleri Konyalı bir İlim adamını tanıtacağım. Bozkır'ın Akçapınar köyünde doğan ve çocuk yaşında tarihe duyduğu ilgiyi araştırmalarıyla geliştirip, gençliğini ve hayatını Türk tarihine, edebiyatına, kültürüne adayan Prof. Dr. Faruk Sümer'i sayfalarıma konuk edeceğim. Öncelikle Oğuzlar kitabını tanıtıp, sonra da hayatı ve diğer eserleri hakkında bilgi vereceğim.

OĞUZLAR

Yazarı: Faruk Sümer

Yayınevi: AÜ DTCF Yay. II. baskı Ankara 1972

I.Basım tarihi: Ankara 1967

Türü: Tarih. Araştırma- İnceleme: 574 sayfa.

Konu: Oğuzların menşeini, ortaya çıkışını, Oğuz Boylarını, Türk ve Dünya tarihinde oynadıkları rolü inceler. Boyların yaşam şekillerini inançlarını, kavmi özelliklerini, kılık kıyafetlerini, dil ve edebiyatlarını, sosyal, siyasi, askeri ve iktisadi hayatlarını inceler. Kitabına 25 sayfalık bir giriş bölümü yazarak adet kitabın özetini çıkarmıştır.

Dil ve Üslup Özellikleri: Yazar akıcı bir Türkçe ile eserini kaleme almıştır. Bu ve diğer eserlerinde Faruk Sümer Türkçeyi en güzel kullanan ilim adamlarından biridir.

Sanatı: Faruk Sümer, Türkiye'nin yetiştirdiği en değeri ilim adamlarından biridir. Kalemini toplumun menfaati için kullanan, Türk milliyetçisidir. Daha ilkokul sıralarında tarihe karşı duyduğu derin ilgi ve merakı onu geleceğin en büyük tarihçilerinden biri yapmıştır. Lise yıllarında bu sahaya ilişkin yayınları okumuş, annesinin yardımıyla eski yazı öğrenmiş ve kendi kendine Fransızcasını geliştirmiştir. O, öğrencilik yıllarını yazları köyünde dağlarda ve yaylarda gezi ve inceleme yaparak yahut İstanbul'da kütüphanelerde tarihe dair yayınları okuyarak geçiren nadir gençlerden biri olmuş, çok sevdiği Tarih alanında haklı olarak en yeksek seviyeler çıkmıştır. Özellikle Türk tarihine getirdiği bakış açısı ve inceleme tetkikleriyle dikkat çekmektedir. Türklerin sadece siyasi tarihiyle ilgilenmemiş; kökeni, coğrafyası, giyimi kuşamı, yaşayış şekilleri, iktisadi durumu ve dini-ahlaki gelenek ve göreneklerini de inceleyen bir bilim adamıdır. Hayatını Türk tarihini araştırmaya adamıştır. Türk tarihini bir bütün olarak ele alır. Eserlerini sadece vesikalara dayandırmakla yetinmez, halkın yaşayışını, örf ve adetlerini, geleneklerin, kılık kıyafetlerini, inançlarını, dilini, edebiyatını da Oğuz Boylarını, Türk Devletlerini, Devlet Büyüklerini ve tarih yaratan bir kavim olan Hunlar, Atila, Fatih Sultan Mehmet, Celaleddin Harzemşah gibi mümtaz şahsiyetleri tanıtarak, tarihi köklerimizi ortaya çıkartarak gençlerin milli bir şuur içinde yetişmeleri için kalemini bir kılıç gibi kullanmıştır. Çünkü büyük fetihler kalem ile destek bulmazsa buralarda yaşamanın imkânsız olduğunu biliyordu.

İÇİNDEKİLER

• FARUK SÜMER'İN KIYMETLİ BİR ESERİ: OĞUZLAR
ANUŞ GÖKCE

• EDİTÖRDEN
SADIK GÖKCE

• SÖZLÜ KÜLTÜRDEN GÜNÜMÜZE OKUNTU GELENEĞİ
HALE GÜRBÜZ

• KALEMLE YAZMANIN BEYNİMİZE YARARLARI
PROF. DR. FİRDEVS GÜNEŞ

Özet

Eserine 25 sayfalık bir giriş yazısı yazar. Bu yazıda adeta kitabının bir özetini verir.

Faruk Sümer Oğuzlar kitabını üç bölümde inceler.

Birinci bölümde Oğuzların tarihi, menşeini ve tarih sahnesine çıkışları yurtları ve hayat tarzları anlatılır. 9. Ve 10. Yy.'larda Sirderya'da Oğuzlar, Oğuzların Yaşayış şekilleri, İktisadi ve dini inanışları, gelenek ve görenekleri, Oğuzların İslamiyet'e geçmeleri, Oğuz Yabgu Devleti, Selçuklu Devleti, Selçuklu Devrinde Oğuzlar; Maveraünnehir, Mankışlak, Balhan, Horasan, Kirman, Azerbaycan ve Erran, Irak-Cezire, Suriye, Anadolu, Mısır, Kuzey Afrika ve Yemende Türkmenler. Moğol istilasından sonra Hazar ötesinde, Anadolu, İran, Halep, Çukurova Türkmenlerinin siyasi ve ekonomik durumu, At- Çekenler ve Oymaklarını, İran'da ve Azerbaycan'da Safevi Devleti'nin kurulmasını, Anadolu Türkmenlerinin bu devletinin kurulmasındaki rolünü, siyasi, dini ve iktisadi durumu inceler.

İkinci bölümde ise Oğuz boylarının teşkilat yapısını, Oğuzların hangi bölgelere yerleştiklerini belirtir. 1-Kayı, 2-Bayat, 3-Alka Bölük (Alka evli), 4-Kara bölük (Kara evli), 5-Yazır, 6-Döğer, 7-Dodurga, 8-Yaparlı, 9-Avşar (Afşar), 10-Kızık, 11-Beğ-Dili, 12-Karkın, 13-Bayındır, 14- Peçenek, 15-Çavuldur (Çavundur), 16-Çepni, 17-Salur, 18-Eymür (Eymir), 19- Ala-Yuntlu, 20-Yüregir, 21- İğdir, 22-Büğdüz, 23-Yıva, 24-Kınık boylarının yerleşik düzene geçmelerini, göçebe unsurlarını, mimarilerini, kurdukları şehir ve köylerini inceler.

Üçüncü Bölümde ise, Oğuzların destanlarını, destanların yazıldığı dönemleri, kahramanlarının nerede ve ne zaman yaşadıklarını, Kahramanların Müslümanlığını, iktisadi ve siyasi teşekküllerini aile hayatını, eğlencelerini, davranışlarını, binicilik ve avcılıklarını, destanların kısaca özetini, Anadolu'da Oğuz boylarının yerleştiği köy ve kazaları belirtir. Kavmi özelliklerini, kahramanlarını, siyasi teşekküllerini, inanışlarını ve kültürlerini inceler.

Oğuzların Menşei:

Faruk Sümer Oğuzların menşei hakkında Macar Bilim adamı J. Nemeth'in görüşünü kabul eder. Bu görüşe göre Oğuz sözü, ok anlamına gelmektedir. Ona göre ok, kabile, boy demektir. Z harfi de çoğul ekidir.

Okun boy anlama geldiğinin izi Oğuz elinin boy teşkilatında da görülmektedir. Oğuz eli bilindiği gibi iki kola ayrılmakta, bunlardan birine Boz-Ok, ötekine de Üç-Ok adı verilmektedir

M.Ö. 209 yıllarında Orta Asya'da büyük bir imparatorluk kuran, Çinlilerin Hiung-nu, Türlerin ise Hun adını verdikleri kavmin Türk olduğu bilim dünyasınca kabul edilmiştir. Başlarında Mo-Tun (Mete) adını verdikleri bir Han ve onun sağında ve solunda önemli beyler oturmakta, sağ ve sol olarak iki kola ayrılmaktaydı. Çin kaynakları geniş Hiung-nu İmparatorluğunun 24 boydan oluştuğunu kaydetmektedir. Bilindiği gibi Türklerin efsanevi hükümdarı Oğuz Han'ın da ülkesi sağ ve sol olarak ikiye ayrılmakta, sağ kola Boz-Ok, sol kola da Üç- Ok denildiğini ve Oğuz Elinin 24 boydan oluştuğunu biliyoruz. Birçok müellifler Oğuz Han'la Mete- Han'ın yaşam biçimlerindeki benzerlikten dolayı aynı kişi olduğuna hükmetmişlerdir. Yalnız Oğuzların destani tarihleri Mete Handan 1500 yıl sonra yazılmış olup, bu destani tarihin Oğuz Han'a ait bölümü milli bir gaye ile aydın bir Türkün muhayyilesinden çıktığı aşikardır.

Oğuzların bir kavim olarak ilk ortaya çıkışları Yenisey yazıtları arasında geçmekte, burada Balık Irmağı kıyısında yaşadıkları tespit edilmiştir. VII. Yüzyılda altı boy halinde yaşamışlardır. Aynı asrın ikinci yarısında Oğuzlar Tula ırmağı kıyılarında iken dokuz boy halinde idiler. Göktürk İmparatorluğu sık sık Oğuzlar üzerine sefer düzenlemek zorunda kalmışlardır. Kül-Tekin ve Bilge Kağan kitabelerinde 'Üç Oğuz süsü' ibaresinden bahsedilmekte, Oğuzların o zaman biri Üç Oğuz, Diğeri de altı Oğuz olmak üzere iki kola ayrıldıklarını tahmin edilebilir. Barlık kitabesi altı Oğuzların beyinin mezar kitabesidir. Öz Yiğen Alp Turan adını taşıyan bu bey, 13 yaşında beylik maka-

mına oturmuştur. (Oğuzlar. S.1 vd.)

Oğuzların Dünya Tarihine Etkileri:

XI. yüzyıldan itibaren kendilerine Türkmen de denilen Oğuzların Türkiye Türkleri ile İran, Irak ve Türkmenistan Türklerinin ataları olduğu malumdur. Selçuklu ve Osmanlı Türklerinin de onlardan çıktığını hatırlarsak Oğuzların dünya tarihinde pek mühim bir rol oynamış Türk kavmi olduğu anlaşılmış olur.

Oturak-Göçebe Türk toplulukları arasındaki farklılık

Faruk Sümer, Göçebe Oğuzların yerleşik hayata geçenleri, şehirlerde ve köylerde oturanları, korkak, cesaretsiz ve tembel olarak niteliklerini belirtiyor. "Oğuzlar Sir-Derya boyları ile onun kuzeyindeki bozkırlarda yaşarlarken onlardan ancak bir bölüğü şehirlerde yaşıyordu. Bu oturak Oğuzlar, savaş ile meşgul olmayıp, kendilerini şehir hayatının getirdiği işlere vermiş bulunduklarından göçebe eldaşları onlara yatuk (tembel) adını vermişlerdi. Gerçekten de göçebe Oğuzlar, oturak eldaşları istihfaf etmekte kendi telakkileri açısından haklı olabilirler. Çünkü Selçuklu İmparatorluğunu oturak Oğuzlar değil, bizzat onlar kurmuşlardı. Fakat göçebe Oğuzlar da 1071 yılındaki Malazgirt zaferi ile Anadolu'yu açıp bu ülkede oturak yaşayışa geçmeye başladılar. XIII. Yüzyılda onlardan mühim bir kısmının şehir ve köylerde yaşadığı görülüyor. Bununla beraber adı geçen yüzyılda yine Anadolu'da, yeni gelenlerin çoğunun yani Moğol istilasının önünden kaçanların teşkil ettiği kalabalık sayıda Türk göçebe unsuru da vardı. Selçuklu Devleti, bir daha kurtulamayacak bir şekilde Moğol hakimiyeti altına girince, Oğuzların deyimiyle yatuklar, yani oturak Türk halkı kendisini mukadderatına teslim ettiği halde, göçebe Türk unsuru, yani Türkmenler Moğollara karşı mücadelede bulunmaktan geri durmamışlardır. Neticede göçebe Türk unsuru Türkmenler ilk önce Türkiye'de, sonra buradan giderek İran'da 20. Yüzyıla kadar Türk hakimiyetini devam ettirdiler.

Türkiye tarihinin üçüncü devrini açan Osmanlı hanedanına gelince, bu hanedanında göçebe Türk unsurundan çıktığı bilinen bir gerçektir. Diğer taraftan

Osmanlı hanedanının gerek Marmara bölgesinin fethinde gerek Rumeli'nin ele geçirilmesinde mensup bulunduğu göçebe unsurdan geniş ölçüden faydalanmıştır. Fakat XVI. Yüzyıldan itibaren Türkiye'de göçebe unsur ehemmiyetini epeyce yitirmiştir. Bu da başlıca oturak yaşayışa geçmeler ve İran'a yapılan göçler sonucunda çok azalmış olması, Osmanlı askeri teşkilatının kudreti ve "delikli demir"in icat edilmesi gibi amillerden ileri gelmiştir. Anadolu'daki Türk oymakları son asra kadar varlığını devam ettirmiştir. (Sümer, Oğuzlar, s. V vd.)

Faruk Sümer, **Oğuzlar** adlı eserinde, Anadolu ve İran'da büyük bir devlet kuran Türk boylarını araştırmış, onların tarih sahnesi içindeki rollerini belirmiştir: "Oğuz Türklerinin İslam aleminde görünmeleri mutlu bir olaydır. Çünkü bu esnada Yakın-Doğu İslam âlemi Bizans İmparatorluğu karşısında kendisini müdafaa edemeyecek bir durumda idi. İslam alemi manen öyle çürümüştü ki 3-4 bin kişilik bir Oğuz bölüğü tek başına Filistin ile Suriye'nin mühim bir kısmını ele geçirmişti. Doğu ve Güney- Anadolu'daki Müslümanları çıkararak Ani'yi, Antakya ve Urfa'yı, Lazkiye'yi geri almış, Halep bölgesini de nüfuz ve hakimiyeti içine dahil etmiş bulunan Bizans'ın, yeni bir hamle ile Suriye ve hatta Mısır'a da hâkim olarak İslam aleminin başına daha

büyük felaketler getirmesi her an beklenebilirdi. Arap unsurunun kendisini toparlayıp Bizans'ın yeni saldırışlarını karşılayabilmesi, ancak belki ikinci bir peygamberin ortaya çıkması ile kabil olabilirdi. Bundan ötürü Oğuz Türkleri ile İslam alemi kendisini Bizans'a karşı koruyabilecek yeni ve gücü tükenmez bir unsura kavuşmuş oldu. Gerçekten yakın-Doğu İslam aleminin bu yeni Müslüman unsuru yalnız Bizans tehlikesini geri atmakla kalmayarak, Arapların bir türlü yapamadıklarını da başarıp, Anadolu'yu fethetmiş ve Bizans'ı bir daha İslam alemine bir tehlike yaratmayacak bir duruma düşürmüştür. (Sümer, Faruk Prof. Dr., Oğuzlar (Türkmenler), s.XI,1967, pdf)

Oğuzlar Anadolu'ya gelirken maddi ve manevi harslarında beraber getirdiler. Mezarı Sir-Derya boylarında bulunan Dede Korkut'un manevi şahsiyeti bile, destanların yanında Anadolu'ya geldi. Oğuz Türkçesi birçoklarının sandığı gibi Anadolu veya İstanbul'da değil Türkistan'da iken bu günkü hususiyetlerini taşıyor ve orada Türk lehçelerinin en incesi ve an zarifi diye vasıflandırılıyordu. Oğuzların Anadolu'ya getirdikleri harsları ve bu arada her türlü gelenekleri bütün hususiyetleri ile zamanımıza kadar yaşayıp gelmiştir. Günümüzdeki Anadolu Türklerinde ataları olan Oğuzların harsları, ruhi davranışları ve antropolojik vasıfları hakimdir. Bugün herhangi bir kimse Anadolu'nun Türkler ile meskun olan bir bölgesinde, Kaşgarlı'nın Oğuzlara dair söylediklerini bu bölgedeki Türklerin dil ve davranışlarında, gelenek ve göreneklerinde müşahede edebilir. (Oğuzlar, s. XIV vd.)

Hıristiyan Nüfusun az olması ve Müslüman Türklerin Hristiyanlara dini telkinlerde bulunmaması:

Faruk Sümer, Anadolu'da Müslüman nüfusun az olmasını, Türklerin yeterince telkinlerde bulunmamasına ve ele geçirdikleri Hıristiyanların köle olarak sattıklarından halkın tehlike anında başka yerlere göç etmesine bağlıyor. "XIII. yüzyılda Batı Anadolu ve Uç bölgelerde Türk nüfusu oldukça kalabalık, lakin Hıristiyan nüfuz az idi. Batı Anadolu ve Marmara bölgesini Türkmenler, savaşlarda ellerine geçirdikleri Hıristiyanları köle gibi kullandıklarını bildiklerinden onların hareket ettiklerini görünce Adalara ve Rumeli yakasına kaçıyorlardı. Türkmenler aldıkları Hıristiyan tutsakların çoğunu Mısırlı, Suriyeli ve İranlı tacirlere satıyorlardı. Anadolu'da 1000 evlik de olsa kitle halinde bir İslamlaşma olmamıştır. Nitekim Anadolu'da Müslüman İspanya'daki Mozaroplar (Musta'rib) gibi kudretini varlığını uzun müddet devam ettiren bir dönme sınıfı da mevcut olmamıştır. Çünkü gerek halk gerekse devlet olsun pek açık İslam geleneğine uyarak Hıristiyanlara Müslüman olmaları için telkin ve teşvikte bulunmuyordu. Türk ve İslam devletlerinde Hıristiyanların Müslüman olmaları halinde gelirlerinde mühim bir yeri olan haraç ve cizyenin ortadan kalkacağı kaygısı vardı. Öte yandan eğer toplu halde dönmeler olsa idi Bulgaristan'daki Pomaklar, Girit'teki Müslümanlar, Arnavutlar ve Boşnaklar gibi kendi dillerini konuşuyor bulacaktık." (Oğuzlar, s. XV)

Osmanlı'nın mensup olduğu boy:

Faruk Sümer, Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli rol oynayan Oğuzların Kayı boyundan olduğuna dair görüşe temkinli yaklaşmaktadır. Osman Devletinin Kayı boyundan olduğunu yazan ilk defa kaydeden, II. Murat devrinde Tevarihi Ali Osman adlı eserini yazan Yazıcızade Ali'dir. Fakat Faruk Sümer, Yazıcızade'nin tercüme ettiği eserler kavmi duyguların tesiri ile ilaveler yaptığını belirterek verdiği bilgiler şüphe ile yaklaşıyor. Ama olmaz da demiyor; olabilir diyor. Kayı damgasını ilk ve son olarak kullanan II. Murat'tır. Onun bazı paralarında ve halefleri zamanında silahlara Kayı damgası vurulması bir müddet devam etmiş, sonra da unutulmuştur.

Hanedanın mensubiyetini iddia ettiği Kayı boyunun Türkiye'de henüz göçebe hayatını ve kabile geleneğini devam ettiği boydaşlarına yakın bir ilgi gösterdiği ve onlara imtiyazlı bir muamelede bulunduğuna dair hiçbir delile sahip değiliz. Hatta Türkiye'nin fetih ve iskan tarihinde birinci derecede rol oynadığını gördüğümüz bu boyun, XV ve XVI. Yüz-

yıllardaki mensupları da diğer oymaklar gibi belki vergi memurları, sipahi ve diğerleri tarafından baskılara maruz kalmışlardır. XV ve XVI. Yüzyılda kendini nazari de olsa Oğuz elinden ve Kayı boyundan sayan hanedanın daha sonraları bunu da unuttuğu görülüyor." **(Sümer, Oğuzlar, s.220 vd.)**

Hayatı, Tahsili ve Eserleri

1924 yılında Bozkır'a bağlı Akçapınar köyünde doğdu. Müftü Hüseyin Hilmi Efendi'nin kızı Zeliha Hanım, babası eski maliye memurlarından ve İstiklal savaşı gazilerinden Mehmet Zeki Efendidir. !934'te çıkan Soyadı Kanuna binaen önce Demirtaş, daha sonra Sümer soyadını almıştır.

1936'da Karman Gazi Paşa ilkokulu, 1943'te İstanbul Haydar Paşa Öğretmen okulundan mezun oldu. Çocuk yaşlarında kendisine bir hedef koyduğu için 1944 yılında Üniversite sınavına girerek İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Orta çağ Kürsüsüne girmeye hak kazanmıştır. Ortaçağ tarihi için yazılı kaynaklara erişebilmek adına Arapça ve Farsça öğrendi. 1947 yılında "XVI ve XVII. Asırlarda Anadolu Türk Boyları ve Oymakları" lisans teziyle, 1948 şubatında Ord. Prof. M.H. Yınanç'ın başında bulunduğu Orta çağ Kürsüsünden pekiyi dereceyle mezun oldu.

MEB'den burs kazanarak Ankara Üniversitesi, DTCF Orta çağ Kürsüsünde doktoraya başladı. Lisans tezini genişleterek "XVI ve XVII. Yüzyıllarda Anadolu-Suriye ve El-Cezire'de Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller" adıyla 24 Mayıs 1950'de "Edebiyat Doktoru" unvanının kazandı.31.Ağustos 1950'de Dr. Faruk Sümer, MEB'den aldığı doktora tahsili bursuna mukabil Süleymaniye Kütüphanesinde mecburi hizmete başladı. Dört ay çalıştıktan sonra buradan istifa ederek, sınava girdi ve 1953 yılında AÜ DTCF. Asistan olarak girdi. Bir yıl sonra asaleti onaylanarak resmen akademisyenliğe başladı.

1955'te "Karakoyunlular I. Kabilevi Bünyeleri ve Başlangıçtan Cihanşah'a Kadar Siyasi Tarihleri" teziyle doçent, 1963'te "Oğuzlara Ait Destani Mahiyette Eserler" adlı teziyle profesör oldu. 1970'te Orta çağ Tarih Kürsüsü profesörlüğüne atanmıştır. 1974'te Ahdes Nimet Kırat'ın vefatıyla boşalan kürsü başkanlığına tayin edilmiştir. 1982'de uzun yıllar çalıştığı DTCF görevinden ilmi çalışmalarına daha fazla zaman ayırabilmek için emekli olmuştur.

1958'de iltihap sonucunu sağ gözünü kaybetmiş olan Prof. Dr. Faruk Sümer, 1977'de mide kanaması geçirdi. Bünyesi dayanıklı olan hocamız bu hastalığı atlatsa da çalışmalarına ara vermeden sürdürmesi sağlığının tekrar bozulmasına yol açmıştır. Karaciğer kanserine yakalanan Faruk Sümer, 1995'te 71 yaşında vefat etti. 26 Ekim 1995 günü Fatih Camiinde kılınan cenaze namazının ardından Kozlu'daki aile mezarlığına defnedildi.

Evli ve dört erkek çocuk sahibi olan Faruk Sümer Hocamıza Allah'tan rahmet diliyorum.

ESERLERİ

Yüzlerce makale ve bildiri sunan Prof. Dr. Faruk Sümer'in eserleri şunlardır.

Tezler:

1) Anadolu Türk Boyları ve Oymakları (XVI ve XVII. Yüzyıl), İstanbul 1947, basılmamış lisans tezi

2) XVI ve XVII. Yüzyıllarda Anadolu-Suriye-el Cezire'de Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller, Ankara 1950 (Basılmamış doktora tezi),

3) Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihanşah'a kadar), C:I Ankara 1967 (Doçentlik tezi), TTK yay. Ankara 2026

4) Oğuzlara Ait Destani Mahiyette Eserler, A.Ü. DTCF Dergisi yay. XVII/34 Anakara 1959)

Kitapları:

1) Turkish Architecture, Translated by. A. E. Uysal, A.Ü. İlahiyat Fak. Türk ve İslam Sanatları Tarihi Ens. Yay. Ankara 1965 (S. K. Yetkin-T. Özgüç- H.Z. Ülken-N. Çağatay-H. Karamağaralı ile birlikte)

2) Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatı- Destanları, DTCF. Yay. Ankara 1967

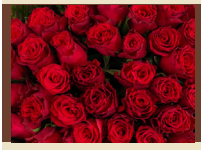
3) Safevi Devletinin Kuruluşunda ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri), Selçuklu Tarih ve Medeniyet Ens. Yay. Ankara 1976

4) Türklerde Atçılık ve Binicilik, C: I, TDA Vakfı yay. İstanbul 1983
5) Eski Türklerde Şehircilik, TDA Vakfı yay., İstanbul 1984
6) Yabanlu Pazarı, Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuar, TDA Vakfı yay. İst. 1985
7) Ashabü'l Kehf (Yedi Uyurlar), TDA Vakfı yay. İstanbul 1989
8) Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri, TTK yay. Ankara 1990
9) Çepniler: Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu, TDA Vakfı yay. İstanbul 1992
10) Tirebolu Tarihi, Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği yay. İstanbul 1992
11) Türk Cumhuriyetlerini Meydana Getiren Eller ve Türk Destanları, Ders Kitapları A.Ş. yay. İstanbul 1997
12) Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları C:I-II, TDA yay. İstanbul 1999
13) Köroğlu'nun Tarihi Şahsiyeti (basılmamış)
14) Menemencioğlu Tarihi (basılmamış)
15) Anadolu'da Moğollar, TTK yay, Ankara 2022
İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı, (Çev: Prof. Dr. Faruk Sümer-Prof. Dr. Ali Sevim), TTK yay. Ankara 1988

Makaleler

Yüzlerce makale ve ansiklopedi maddeleri yazmıştır. Burada sayfamızın sınırlı olmasından dolayı hepsini yazamıyoruz.
Halk Türküleri, Folklör Postası, 1/1 (Ekim 1944, s.12)
Kiruk ve Türkmen Güzelleri, FP, ½ (Kasım 1944)12-19
Yörük Kızı Türküsü, FP, 1/3 (Aralık 1944) 13
Bazı Kelime ve Yer Adları Hakkında Düşünceler, FP I/H (Ağustos-Eylül-Ekim1945) 14-15
Bazı Kelime ve Yer Adları Hakkında Düşünceler, FP, 11/13 (Şubat 1946) 15-16
Bazı Kelime ve Yer Adları Hakkında Düşünceler, FP, 11/14 (Mart 1946)
Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar, Belleten, 12/47 (1948) 614-615
Boz-Ulus Hakkında, AÜDTCF, VII/I (Mart 1949) 2960
Osmanlı Devrinde Anadolu'da Oğuz Boyları, AÜ DTCF, VII/II (Haziran 1949) 321-385

(Arık, Feda Şamil, Doç. Dr., AÜ DTCF Öğrt. Üyesi, Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hayatı ve Eserleri, BELLETEN, PDF) TTK yay. Ankara 1998

GÜLİSTAN'IN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

نه بینی که چون کربه عاجز شود
بر آرد بچنکال چشم پلنك

Görmez misin, kedi âciz kalınca
Pençesiyle kaplanın gözünü çıkarır.

(Şeyh Sâdî)

KİMSEYİ HAFİFE ALMA

Hafife alıp eziyet etme güçsüzleri bulunca,
Kaplanın gözünü çıkarır, kedi çaresiz kalınca.

(Ahmet Sevgi)

EDİTÖRDEN

SADIK GÖKCE
sadikgokce@hotmail.com

Bir kış mevsimine daha girdik. İnşallah eski kışlar bu yıl geri gelir. Bol bol yağmur ve kar görürüz. Özledik…

İnsanın kendi inisiyatifinde olmayan bir şeyleri beklemesi ve özlemesi zor. Çünkü özlem sonunda kavuşmanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini bilmiyorsun, bu konuda umudun var ama hiçbir şey bilmiyorsun. Olaylar senin dışında ve senin müdahale etmene fırsat vermeden gelişiyor.

Bu olaylar insan iradesi dışında gerçekleştiği için sonucunu görmek için sabır gerekiyor.

Sabır…

Sihirli bir kelime…

Hayatı anlamlı kılan, insanın olgunluğuna işaret eden müthiş kelime…

Şu anda elinizde tuttuğunuz bu ilave de sabır etmenin anlamını kavramış, sabrın lezzetini tatmış, durmak yerine yürümeyi seçmiş, engellere takılmak yerine aşmanın yolunu aramış gönüllülerin hazırladığı bir sabır name…

Türk ve Konya kültürüne hizmet etmeyi kendisine görev edinmiş, bu konuda üretmeyi kimse kendilerine söylemediği halde üzerine almış olan gönüllüler sayesinde ilavemizin 8. Cildini bitirmiş olduk. Aynı zamanda 205. Sayıya ulaştık.

Dile kolay 8. Cilt, 205 sayı…

Burada harcanan emeği ve her yıl üst üste konularak artan sayıyı meydana getiren sabrı göz önüne getirin. Tabii çıkan her sayı ve aldığımız övgüler bizim bir sonraki sayıyı hazırlamamızda motivasyonumuzu yükseltiyor. Her seferinde daha iyisini ve güzelini yapmak için hırslanıyoruz. Atalarımız "Deveyi yardan uçuran bir tutam dikeni yeme hırsıdır." Demişler ama… Biz almaya, yemeye, yutmaya değil vermeye ve öğretmeye adayız. Bu yüzden üretmek için hırs olmalı diyoruz.

Bundan sonra hedefimiz 9. Cildi çıkarmak. Nasip olursa neden 10 olmasın diyoruz.

Bakın yine hayal kurup bir özlemimizi dile getiriyoruz. Hayalimiz ve özlemimiz 10. Cildin bittiğini görmek. Peki bu mümkün mü?

Sadece inşallah diyebiliyoruz. Çünkü iki yıl sonrasından bahsediyoruz. Hem kısa hem de çok uzun bir süre iki yıl. Hele dünyanın ölümlü olduğunu bilen ve "ölümü yattığınız zaman yastığınızın altında kalktığınızda ise karşınızda bilin." diyen bir kültürün takipçileri olarak çok uzun bir süre olduğunu görüyoruz iki yılın.

Ama geçmiş yaşandığı için sahiplenebiliriz. Çıkardığımız sekiz cilt ile övünebiliriz. Yaptıklarımızın ve yapamadıklarımızın muhasebesini yapabiliriz. Yaptıklarımızla gurur duyar yapamadıklarımız için hayıflanmak yerine önümüzdeki sayılar için plan yapabiliriz.

Elbette gelecek sayılar için planlarımız var. Nasıl ki geçmiş sayılarımızda Yunus Emre, Nihal Atsız, Ziya Gökalp ve Dede korkut için 4-5 özel sayı hazırlamışsak bu cildimizde de özel sayı hazırlamayı düşündüğümüz büyüklerimiz var. Ne diyelim…

NİYET HAYR AKIBET HAYR…

SÖZLÜ KÜLTÜRDEN GÜNÜMÜZE OKUNTU GELENEĞİ

HALE GÜRBÜZ

Halk bilimi çalışmalarında insan hayatının en önemli üç geçiş dönemi doğum, evlenme ve ölüm olarak kabul edilir. Bireylerin bekârlık statüsünden çıkıp toplum içinde yeni bir aile kurarak sosyal bir kimlik kazandığı evlenme sürecinin en coşkulu ve zengin aşaması düğün adetleridir.

Evlenme ve evlenmenin törensel yönü olan düğünler, toplumsal hayatın önemli bir unsuru, kişilerin gelecekleri ile ilgili önemli bir kilometre taşıdır.

Düğün, bir halkın hayat tarzını, bir toplumun hayat görüşünü, aile-nikâh münasebetlerini anlamaya yardım eden en önemli törenlerden biridir. Kökleri insanlık tarihinin başına uzanan düğün gelenekleri, insan hayatında önemli bir yere sahip olup, insanlık tarihinde geçen bütün inançların, dinlerin izini taşımakta ve en eski şekliyle günümüze halk edebiyatı eserleri aracılığı ile ulaşmaktadır.

Toplumun çekirdeği ailenin kurulduğu düğünler, en önemli sosyal olayların başında gelir. Düğünler, halk kültürünün birçok unsurunun bir araya geldiği bir sanat şölenidir. Geleneklerin yaşatılmasında ve gelenek alışverişinde önemli rolleri bulunmaktadır.

Evliliklerin vazgeçilmezi, gelin ve damadın en mutlu anları olan düğün törenlerinde uygulanan düğün adetleri her toplumda farklı özellikler göstermektedir. Türkiye'de her bölgeye hatta her köye göre adetler değişkenlik gösterir. Her yörede o bölgeye özgü gelenek ve görenekler mevcuttur. Dışarıya daha kapalı olan küçük yerleşim birimlerinde, bozulmuş halleriyle de olsa bu adetlerin bir kısmı hâlâ yaşamaktadır.

Düğünlerimizde dinî (nikâh, salavat ve tekbirler ve kılınan namaz vs.) ve millî (güreş, cirit, at koşusu vs.) unsurların İslâmiyet öncesi Şamanizm'e kadar uzanan (damadın saçı yapması, eşiğe bal ve yağ sürülmesi, gece şenliklerinin ateşin etrafında yapılması vs.) geleneklerle mükemmel bir şekilde bütünleştiği görülür. (1)

Türk kültüründe evlenme ve düğün gelenekleri hem toplumsal dayanışmayı güçlendirmek hem de yeni kurulan yuvaya bereket, mutluluk ve uğur getirmek amacıyla üç temel aşamada uygulanır.

Düğün Öncesi Hazırlık Adetleri

Evlilik kararının resmileşmesi ve düğün gününe kadar geçen sürede iki aileyi kaynaştıran geleneklerdir.

Kız İsteme ve Söz Kesme. Erkek tarafının kız evine giderek aile büyüklerinin onayını alması ve söz kesme töreninde yüzüklerin kırmızı kurdele ile bağlanarak kesilmesidir. Bu esnada damada tuzlu kahve ikram edilmesi sabrını ölçen eğlenceli bir ritüeldir.

Nişan ve Bohça Alışverişi. Evlilik yolundaki ilk büyük kutlama olup ailelerin birbirine hazırladığı nişan bohçalarını sunduğu aşamadır.

Çeyiz Serme. Gelinin yıllarca hazırladığı el emeği ürünlerin ve ev eşyalarının düğünden birkaç gün önce akraba ve komşulara sergilenmesidir.

Düğün Süreci ve Ritüelleri

Düğün haftasında başlayan ve tören günü zirveye ulaşan, sembolik anlamları derin uygulamalardır.

Kına Gecesi ve Gelin Ağlatma. Düğünden bir veya iki gün önce kadınlar arasında düzenlenen, gelinin baba evinden ayrılışını simgeleyen duygusal gecedir. Gelinin avucuna bereket ve bağlılık simgesi olarak kına yakılır, türkülerle gelin ağlatması yapılır.

Gelin Alma ve Kırmızı Kuşak. Damat tarafının davul-zurna eşliğinde kız evine gelerek gelini baba ocağından çıkarmasıdır. Gelinin beline erkek kardeşi veya babası tarafından gayret, bereket ve namusu simgeleyen kırmızı kuşak bağlanır.

Yol Kesme ve Kapı Tutma. Gelin alayının önünün çocuklar veya gençler tarafından kesilerek damat tarafından bahşiş alınması, yeni yuvanın paylaşımcı ve bereketli olması dileğini taşır.

Takı Merasimi. Yeni evlenen çiftin ekonomik olarak desteklenmesi ve evlerini kurabilmeleri için davetlilerin altın, takı veya para hediye ettiği dayanışma geleneğidir.

Düğün Sonrası Adetleri

Düğün töreninin bitiminde gelinin yeni evine uyum sağlamasını ve bereketi amaçlayan inanışlardır.

Testi Kırma ve Bereket Saçma. Gelin yeni evinin eşiğinden geçerken önüne konulan su dolu testiyi kırması veya başından aşağı pirinç, buğday ve bozuk para saçılması bolluk ve huzur getirsin diye yapılır.

Yüzgörümlüğü ve Duvak Açma. Düğün gecesi veya ertesi gün damadın gelinin duvağını açarken verdiği değerli hediyeye yüzgörümlüğü denir. Düğünden bir gün sonra ise kadınların bir araya gelerek eğlendiği duvak günü düzenlenir.

Düğün aşamaları yörelere göre farklılık göstermektedir. Genellikle üç gün veya bir hafta süren düğünler eskiden Salı günü başlayıp Perşembe günü bitmekte iken, günümüzde Cuma günü başlayıp Pazar günü sona ermektedir.

Düğün tarihine kız ve oğlan aileleri ortaklaşa karar verirler. Genelde "günsalık" olarak da adlandırılan bugünde düğün hazırlıkları görüşülür. Düğünden önce de kız düğün alış-verişine götürülür. Eksik eşyaların tamamlanması, gelinliğin alınması, nikâh işlemleri genelde bugün halledilir. Bu alış-verişte de her iki taraf birbirine hediyeler alır. Oğlan evi ayrıca düğün davetiyesi olarak dağıtmalık (okuntu) adıyla anılan kumaş, havlu, bardak helva vb. alır. Bu hediyeler kız evi tarafından davet amacıyla kullanılır.

Türk toplumunda önemli bir geçiş ritüeli olan düğünün başlangıcını haber verme, düğüne davet etme anlamlarına gelen "okuntu" geleneği pek çok kültürel kodu içerisinde barındırır. Anadolu'da düğüne sözlü olarak davet etme işini yapan kişiye "okuyucu", davet işlemi sırasında dağıtılan hediyeye veya davet etmek için yazılı kâğıda "okuntu" adı verilir. **Okuntu,** davetiye demektir.

Yazılı kayıtlarımıza göre kelimenin bugünkü yaygın anlamı, ilk olarak Uygur metinlerinde karşımıza çıkar. Dede Korkut, Kutadgu Bilig gibi eski metinlerde geçen **"okçı, okığçı, okıt, okıtçı, okımak, ohımak"** kelimelerinin temeli **ok** olduğu gibi hepsi de davet ile ilgilidir. Yusuf Hashacip'in Kutadgu Bilig isimli eserinde:

Okıgcı kelirge onungu kerek

Uzun yol yorırka itungü kerek beyitinde geçen **"okıgçı"** kelimesi davet etmek-davetçi anlamındadır. Yine Dede Korkut kitabında bu konu ile ilgili olarak pek çok örnek vardır:

"Bay Püre Big, bezirganlarını yanına **ohıdu,** buyruk itti

Bay Püre Big aydur: Oğul kalın Oğuz Biglerini odamıza **ohuyalım.**

Kalın Oğuz Biglerini hep **ohudılar,** odalarına getirdiler, ağır konuk eylediler.

Türklerde toya, düğüne, istişareye veya savaşa çağrı/davet sembolü olarak bildiğimiz **"ok"** kullanılmıştır. Mesela kırmızı ok dağıtmak, savaşa hazırlık alameti idi.

Göktürk Kitabelerinde Bilge Kağan'ın 714 senesindeki **"Beş-Balık Seferi"** söz konusu edilirken **"Okığlı kelti" yani ok gönderilmiş olanlar, çağırılan imdat kuvvetleri geldi"** deniliyor. Kaşgarlı Mahmud'un meşhur eserinde de **okumak, davet etmek** mana-

sına geliyor. Kaşgarlı Mahmut da **'okıdı'** fiilini örneklendirirken önce **'çağırmak, davet etmek'** sonra **'kitap okumak'** anlamlarını vermiştir.

Hun, Göktürk ve diğer Türk devletleri hakanları, kabilelerini harp veya başka bir sebeple bir yere toplamak istediklerinde, onlara 'ok' gönderirlerdi." **(2)**

Eskiden okuntuya karşılık düğün sahibine durumu iyi olanlar keçi ya da koç gönderirdi. Düğün sahibi bunları ya geçim kaynağı olsun diye yeni evlilere verirdi ya da düğüne gelenlere hazırlanan yemeklerde kullanılmak üzere kurban ederdi. Hayvanı gönderecek belli bir ağa, zengin veya çok yakını ise besili bir hayvan gönderirken, çoğunluğu, özellikle cimri olanlar sürüdeki zayıf ve çelimsiz keçiyi seçip gönderirdi. İşte bu çelimsiz keçiye **"okuntu oğlağı"** denir.

Boylu poslu güçlü kuvvetli kızlar ufak tefek ve çelimsiz bir erkeğe verilirse damadı gelinin yanına yakıştıramayanlar **"Bula bula bunu mu bulmuşlar; okuntu oğlağı gibiymiş!"** derler.

Düğünün ilk aşaması düğüne davettir. Düğün sahiplerinin çevrelerindeki insanların düğüne çağırılması anlamına gelir. Günümüzde düğüne çağrı daha çok davetiye bastırmak ve dağıtmak suretiyle yapılmaktadır. Düğüne çağrı aşamasında son zamanlarda daha az uygulanan bir gelenek de "okuntu" dağıtmaktır. Okuntu için bir anlamda düğün davetiyesi demek mümkündür. Bunun için uygun bir kişi görevlendirilir ve bu kişi okuntuyu dağıtır. Okuntu, daha önce hazırlanmış yakınlığa ve protokole göre çeşitlendirilmiş bir parça kumaş, mendil, yazma, gömlek, havlu, bardak gibi hediyeler olabileceği gibi, şeker, börek, lokum, helva gibi tatlılardan oluşan yiyecek türünden şeyler de olabilir. Bunlar düğün okuntusu olarak dağıtılırken misafirler düğüne davet edilmiş olur.

Okuntu, genellikle düğünden üç beş gün veya bir hafta önce dağıtılır. Uzak köy ve kasabalara daha önce gönderildiği de olur. Günü gelince okuyucu sabah çağırıldığı saatte gelir. Kimlere dağıtılacağı önce genel olarak tek tek söylenir. Kolay olsun diye, sokak sokak, mahalle mahalle gruplandırılır ve ayrıca hediyenin çeşidine göre kimlere hangisi gidecekse tasnif edilerek bir yere konur. Böylece okuyucuya götüreceği kadar hediye isim isim tembih edilerek teslim edildikten sonra dağıtım başlar. Elindekileri bitirince gelir, sonraki bölgede gidilecek evler ezberletilir ve gönderilir.

Gayesi aynı, usulleri ve adlandırmaları fark-

lı olan düğün çağrısı, Çorum'da "okuma" Sivas'ta "okundu", Giresun'da "buyrultu" olarak bilinmektedir. Gelibolu'da davul gibi çeşitli çalgılar eşliğinde şeker-lokum dağıtılarak yapılmaktadır. Gaziantep'te ise büyük nimet olarak özel hazırlanmış ekmek verilmektedir. Ahıska Türklerinde düğünün çağrılmasından "teklifa" denilen kişiler sorumludur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde düğün daveti, genellikle sarı renkli ince mumların davetliye hediye edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Çankırı'da okuyucu gezme, davetiyenin olmadığı dönemlerde okuyucu kadınlar tarafından düğün tarihini çevreye duyurmak ve davet etmek amacıyla yapılır. Okuyucu kadınlar haber verdikleri kişilere okuntu adı verilen ve genellikle yazma, çorap, havlu gibi el sanatı ürünlerinden oluşan hediyeleri dağıtırlar. Günümüzde bu gelenek, davetiye olmasına rağmen, gelin konvoyuna katılan arabalara havlu veya yazma bağlanması şekline dönüşerek devam etmektedir. (1)

Adana-Kozan'da düğüne her iki taraf da kendi tanıdıklarını çağırırlar. Düğün okuyucu düğüne çağırdığı kişilere köylerde havlu, bardak, çorap vs. şehirlerde ise davetiye, bardak, elbiselik, havlu vb. dağıtır. Düğüne çağırılan kimselerde bu çağrıyı değerlendirmek için, kendi bütçesine göre kına gecesi veya duvak günü kırkım denen hediyelerini verirler. Bu hediyeler mutfak takımları, ziynet eşyası, para, giyim eşyası vb.dir. (1)

Elbistan'da okuntu gönderilecek kişiye verilen değere, öneme, dostluğa, akrabalık yakınlığına veya mevkiine göre değişirdi. İki tane kâğıtlı şekerden (kâğıtlarında halkın fal dediği dörtlükler yazılıydı) ikişer keteye (bunlara okuntu ketesi denirdi), mendile, lokuma, havludan çoraba, gömlekten elbiselik veya pantolonluk kumaşa kadar hediyeler çeşitlenirdi. Bir oğlak, kuzu, koyun gönderilen bile olurdu.

Bütün bunlara karşın, Anadolu'nun birçok yerinde, hatta büyük kent kırsallarında cami minarelerinden, belediye hoparlörlerinden davet yapılmaya halen devam edilmektedir.

Okuntu geleneği, yazılı kültür ortamının yaygınlaşmasıyla ilk olarak yerini düğün davetiye kartlarına bırakmaya başlamış, okuntudan davetiye geçişle birlikte hediye verme geleneği ortadan kalkmıştır. Okuntu geleneği bu etki ve dönüşüme maruz kalarak önce "davetiye"ye, sonra "e- davetiye"-ye dönüşmüştür. Bununla birlikte değişim, yeni bir kültürel ekonomik alan yaratmıştır. Teknolojinin evrimi geliştikçe okuntu geleneğinin hangi noktalara doğru ilerleyeceğini ve nasıl bir kültür ekonomisi yaratacağını tahmin etmek oldukça güçtür.

Kaynakça:

Aile Yazıları/8.(2015). Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yay., s.45-46
Eröz, M. (1977). Türk Kültürü Araştırmaları, Kutluğ Yayıncılık, s.176

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet Sevgi

مجنون اولورميدی قيس، ليلايه سوکی کوزيله باقمه سه
مشهور اولورميدی ليلا، دلی کوکلی مجنونه آقمه سه

MUHABBET İKİ BAŞTAN

Mecnun olur muydu Kays, Leylâ'ya sevgi gözüyle bakmasa,
Meşhur olur muydu Leylâ, deli gönlü Mecnun'a akmasa.

(Ahmet Sevgi)

KALEMLE YAZMANIN BEYNİMİZE YARARLARI

PROF. DR. FİRDEVS GÜNEŞ

Cep telefonları, tabletler, bilgisayarlar… Her biri yaşadığımız çağın vazgeçilmez araçları olmaktadır. Günlük yaşamı kolaylaştıran bu araçlar yapay zekâ desteği ile giderek akıllanmakta ve her alanda kullanılmaktadır. Bunların başında eğitim alanı ve özellikle okuma yazma çalışmaları gelmektedir. İnsanlar artık bilgisayar ve cep telefonlarından okumakta, kalem yerine klavye ve tuşlarla yazmaktadır. Kalem giderek terkedilmekte, eline kalem almayanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Diğer taraftan klavye kullanan çoğu kişi kalemle yazarken zorlanmakta, yazının niteliği, biçimi ve okunaklılığı bozulmaktadır. Tuşlarla yazı yazma beynimizdeki işleyişi de etkilemekte, zihin yapımızı ve düşünme biçimimizi değiştirmektedir. Bu gelişmeler eğitimciler arasında "Klavye mi, tuşlar mı, kalem mi? Bilimsel yönden hangisi daha yararlı? tartışmalarını alevlendirmekte, tuşlarla yazmanın geleceğimizi nasıl etkileyeceği sorgulanmaktadır. Güncel araştırmalar kalemle yazmanın dil ve zihinsel becerilerini geliştirdiğini ve beyin gücünü artırdığını göstermektedir. Bu nedenle ilk ve ortaokulda kalemle yazma becerilerinin geliştirilmesi üzerinde önemle durulmaktadır.

Kalemle yazma konusunda çeşitli iddialar bulunmaktadır. Bazıları teknolojik gelişmelerin hızla ilerleyeceği, öğrencilerin zamanla kalemi tamamen bırakacağı, bütün ödevlerini tuşlarla yazacağını öne sürmektedir. Hatta çocuk ve gençlerin yazma biçimleri ile alışkanlıklarının tamamen değişeceğini dile getirmektedir. Bazıları okullarda kalemle yazma öğretiminin artık eski yöntem ve teknikler arasında yer alacağını, bu eğitimin kültürel ve sosyal gelişmelerin gerisinde kalacağını iddia etmektedir. Bazıları ise gelecekte teknolojik gelişmeler sonucu bütün insanların klavye kullanmak zorunda kalacağını, yazı alanında yeni beceri ve alışkanlıkların ortaya çıkacağını belirtmektedir. Bu iddialar üzerine şu sorular gündeme gelmektedir. "Niçin okullarda hâlâ kalemle yazma öğretilmektedir? Kalemle yazma öğretiminin ne gereği var? Neden okullarda doğrudan tuşlarla yazma öğretilmiyor?" gibi. Bu tartışmalar üzerine Finlandiya, Japonya, Çin, Kanada ve Amerika'nın bazı eyaletlerinde tuşlarla yazma öğretimine başlanmıştır. Ancak çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı için çoğu okulda vazgeçilmiştir.

Farklılıklar

Kalem ve klavye ile yazma arasında önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıklar el ve göz hareketleri, dikkat, anlama ve zihinsel işlemler yönüyle ele alınmakta hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Kalemle yazmada tek el kullanılmakta, sağ/sol elle kalem tutularak harfler üretilmekte, diğer elle ise yazı yazılan sayfa kontrol edilmektedir. Bu süreçte el soldan sağa doğru ilerlemekte, harfleri yazmak için aşağı yukarı gidip gelmekte ve harfler satır çizgileri üzerine belirli aralıklarla sıralanmaktadır. Oysa klavyede yazı yazmada iki el birlikte kullanılmakta, yazma işlemi değişmekte, sadece tuşlara basma gibi daha basit ve yüzeysel hale gelmektedir. Ayrıca soldan sağa doğru yön izleme ve satır çizgisi üzerine yazma söz konusu değildir. Bu nedenle klavye ile yazı yazmada sadece tuşların yerini bulma ve üzerine basma önemli olmakta, parmaklar sürekli klavye üzerinde gezmektedir.

Klavye ve tuşlarla yazmada iki el birlikte kullanılmaktadır. Bu durum beynimizin her iki yarım küresini de harekete geçirmektedir. Yani klavye iki el birlikte kullanıldığından beynin iki yarım küresi de yazma sürecine katılmaktadır. Böylece beyin yarım küreleri arasında yoğun bir iletişim kurulmaktadır. Oysa kalemle yazmada beynin bir bölümü yazma sürecine eşlik etmektedir. Beynin sol yarım küresi sağ eli yönetmektedir. Solaklarda tam tersi olmaktadır.

Kalemle yazmada zihnimizde her harfin şekli, görüntüsü ve yazılış biçimi ara-

sında ilişki kurulmaktadır. Yazı yazarken harflerin zihindeki görüntüleri kâğıda çizilmektedir. Oysa tuşlarla yazmada zihindeki harflerin şekli ile klavyedeki tuşlar arasında ilişki kurulmaktadır. Klavye ile yazmada tuşların yerini bulma ve üzerine basma önemli olmaktadır. Klavyede tuşların yeri değiştiğinde harflerin yeri tek tek aranmakta ve süre uzamaktadır.

Kalemle yazmada motor ve görsel alan birleşmektedir. Motor alan elin kâğıt üzerinde hareket ettiği ve harfleri yazdığı alandır. Yani sayfa üzerine çeşitli yazıların yazıldığı alandır. Görsel alan ise gözün eli izlediği ve yazılan yazıları denetlediği alandır. Kalemle yazmada motor alan ile görsel alan çakışmaktadır. Oysa klavye ile yazmada motor alan ile görsel alan ayrılmakta, motor alan tuşlar üzerinde, görsel alan ise ekran üzerinde olmaktadır. Klavye ile yazmada bu iki alanı kontrol etmek çok zordur. Yazmaya yeni başlayanlar bu iki alanı kontrol etmek için bir taraftan tuşlara bir taraftan da ekrana bakarlar. Kısaca klavye ile yazmada görsel ve motor alanları kontrol etmek daha güç olmaktadır.

Kalemle yazmada motor alan ile görsel alanın çakışması sonucu dikkat yoğunlaştırma ve sürdürme kolay olmaktadır. Oysa klavye ile yazmada motor ve görsel alanın ayrılması, dikkatin ikiye bölünmesini getirmektedir. Göz bir taraftan yazılacak yazı izlenmekte bir taraftan da tuşların yeri ile ekrandaki yazıları kontrol etmektedir. Bu durum üst düzey dikkat becerilerini geliştirmeyi gerektirmektedir. Yazmaya yeni başlayan öğrencilerin çoğu bunu gerçekleştiremez. Gözlerin sürekli klavye ve ekran üzerinde gidip gelmesi ise öğrenciler için yorucu olmaktadır. Diğer taraftan kalemle yazmada kalem sessiz hareket etmekte, satırlar ve sayfalar üzerinde kaymaktadır. Bu durum odaklanmayı kolaylaştırmaktadır. Oysa klavyede tuşların sesi gürültü yapmakta, rahatsız edici olmakta ve odaklanmayı zorlaştırmaktadır.

Tuşlarla ve kalemle yazı yazma süreleri arasında farklılıklar vardır. Kalemle yazmada yazı süresi harfleri üretme süresine bağlıdır. Bir harfi yazmak için gerekli zaman harfin biçimi ve büyüklüğüne göre değişmektedir. Bazı harflerin şekilleri basit olduğundan daha kolay üretilmektedir.

Örneğin ı,i,l gibi. Buna karşılık g,h,k,m, gibi harfleri yazmak uzun sürmektedir. Yani kalemle yazmada her harfi yazma süresi eşit değildir. Oysa klavyede harfler tuşlara basılarak yazıldığından her harfin üretim süresi birbirine eşittir. Bu nedenle kalem ve tuşlarla yazma hızı farklı hesaplanmaktadır. Genellikle klavye ile yazma, kalemle yazmaya göre daha hızlıdır.

Kalemle yazma ve el yazısı, öğrencinin yazma becerilerinin gelişimi, kişiliği, yazıya verdiği önem, temiz ve titiz yazma vb. hakkında ipucu vermektedir. Bu durum öğretmenin öğrencilerin el yazılarını tanımasına, yapılan ev ödevlerini el yazısından hareketle kontrol etmesine yardım etmektedir. Oysa dijital yazıda bu tür kontrolleri yapmak ve yazının kimin tarafından üretildiğini belirlemek güçtür.

Klavye ve tuşlar, yazı yazmayı ve metin üretmeyi kolaylaştırmaktadır. Özellikle basit işlem ve düzeltmelerle nitelikli metin üretmek, çizim yapmak, resim eklemek ve paylaşmak daha kolay olmaktadır. Kalemle yazarken silme, harf düzeltme daha zor olmakta ve zaman almaktadır.

Kalem ve tuşlarla yazma arasındaki bu farklılıklar yazı yazma sürecinde etkili olmaktadır. Ancak en büyük etki beyin üzerinde görülmektedir. Kalemle yazmanın beynimize etkileri çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bunlar aşağıda verilmektedir.

Beynimize Etkileri

Yazma sırasında beynimizde gerçekleştirilen işlemlere ilişkin deneysel araştırmalarda beynimizin tanıdığı harfleri görür görmez etkinleştiği, diğer şekillerde harekete geçmediği ortaya çıkmıştır. Sol beyin yarım küresindeki nöronlar, harfin görüntüsü ile birlikte harekete geçmekte ve sağ elin hareketlerini de yönetmektedir. Solak kişilerde ise sağ beyin bölgesinde bir yer harekete geçmektedir. Bu harekete geçme işlemi daha önceden kalemle yazı yazarak oluşturulan ve geliştirilen beceriler sonucu olmaktadır. Bu araştırmalar harfleri öğrenmek için sadece görmenin yeterli olmadığını, harfleri yazmanın da gerekli olduğunu göstermektedir.

Indiana Üniversitesinde kalemle yazmanın çocukların beyninde oluşturduğu etkileri belirlemek amacıyla deneysel bir araştırma yapılmıştır. Araştırma için çocuklar iki gruba ayrılmış, birinci gruptaki çocuklara önceden belirlenen bazı harfler kalemle yazdırılmıştır. İkinci gruptaki çocuklara ise aynı harflerin yazıldığı fişler gösterilmiştir. Daha sonra çocukların harfleri gördüklerinde beyinlerinde oluşan hareketler beyin görüntüleme yoluyla incelenmiştir. Araştırma sonunda harfleri kalemle yazan gruptaki çocukların beyinlerindeki sinirsel hareketlenmenin çok yoğun olduğu görülmüştür. Oysa harflerin fişlerle tanıtıldığı gruptaki çocuklarda beyin hareketlerinin çok düşük olduğu bulunmuştur. Bu araştırma, harfleri kalemle yazmanın beyni daha çok etkinleştirdiği ve çeşitli bölgelerini harekete geçirdiğini göstermektedir.

Norveç Bilim ve Teknoloji Üniversitesinde dijital yazının zihinsel becerileri nasıl etkilediğine ilişkin bir araştırma yapılmış-

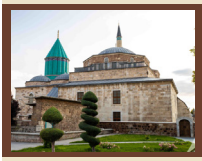

tır. Araştırmada 36 üniversite öğrencisinden bazı kelimeleri önce kalemle, sonra klavye kullanarak yazmaları istenmiştir. Her iki yazma sırasında öğrencilerin EEG cihazı ile beyindeki elektrik aktiviteleri kaydedilmiştir. Araştırma sonunda kalemle yazmanın klavye ile yazmaya göre beyinde çok daha fazla alanı harekete geçirdiği, dikkat ve öğrenme bölgelerinde daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Yani el ile yazı yazmanın klavyeyle yazmaya göre beyinde daha fazla alanı çalıştırdığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca kalemle yazmanın öğrenme ve hafızayla bağlantılı bölgeleri de tetiklediği saptanmıştır.

Wisconsin Üniversitesinden bir grup araştırmacı kalemle yazmanın öğrenci gelişimine ve metin üretmeye etkilerini belirlemek için uzun süreli bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmada birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar öğrencilerin yazma becerileri incelenmiştir. Araştırma sonunda kalemle yazmanın metin üretmeye ve zihinsel becerileri geliştirmeye önemli katkılar sağladığı belirlenmiştir. Özellikle ikinci, dördüncü ve altıncı sınıfa giden öğrencilerin kalemle daha hızlı yazdıkları, yazılarında kendilerini daha iyi ifade ettikleri ve kompozisyonlarda çok daha özgün düşünceler dile getirdikleri saptanmıştır.

Bu araştırmalara göre yazı yazarken kalem ve parmak hareketleri beynin düşünme, dil ve hızlı bellek gibi çeşitli bölümlerini harekete geçirmektedir. Kalemle yazmada odaklanma kolay olmakta ve dikkat süresi artmaktadır. Böylece bilgiyi zihinde yerleştirme ve hatırlama daha kolay olmaktadır. Bu durum öğrencilerin üreticiliğini geliştirmekte, düşüncelerini kâğıda aktarma ve kendilerini daha iyi ifade etmelerini katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak kalemle yazmanın öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirmede daha etkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle ilk ve ortaokullarda öncelik kalemle yazma çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Öğretmenler öğrencilerden ödevleri kalemle yazmalarını istemelidir. Kalemle yazma becerileri yeterince geliştikten sonra klavye ve tuşlarla yazma öğretilmelidir. Daha sonraki yıllarda ise her iki beceri de geliştirilmelidir. Böylece okuyan, yazan, düşünen, araştıran, sorgulayan ve ülkemizin geleceğine yön veren bireyler yetiştirilmelidir.

Kaynak: Güneş, F. (2016). Eğitimde Kalem ve Tuşlarla Yazma Tartışmaları, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (1), s. 19-33.

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

ای بسا ظلمی که بینی درکسان
خوی تو باشد در ایشان ای فلان

Ey insan! İnsanlarda gördüğün birçok zulümler, senin huyundur. Sen kendi huyunu onlarda görüyorsun.

(Hz. Mevlânâ)

İNSAN İNSANIN AYNASIDIR

İnsan insanın aynasıdır, karşınızdakine iyi bakın,
Görüp kınadığınız o kötü huy sizde de olmasın sakın.

(Ahmet Sevgi)